<https://doi.org/10.5719/aub-g/69.1/14>

CENTENAR "GEOGRAPHIA NAPOCENSIS" – SEMNIFICAȚIE NAȚIONALĂ –

FLORINA GRECU¹

Rezumat

Unirea Transilvaniei cu Regatul României – Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 – are pentru geografie ca știință o semnificație specială, ce rezidă în preocupările tematice și instructiv-educative ale acestei științe, circumscrise, după Unire, unui teritoriu întregit ca suprafață și evident cu o "zestre" geografică, culturală și socio-economică particulară. Una dintre primele și cele mai importante măsuri de integrare în noul stat România a fost învățământul și educația în cadrul universităților. Lucrarea reliefează rolul pe care l-a avut/îl are școala clujeană în diseminarea rezultatelor dobândite în cadrul altor centre universitare din țară, în special în București.

Cuvinte cheie: Marea Unire, învățământ geografic, Vâlsan, Martonne, Morariu, Cluj, București.

"Geographia Napocensis" – l'importance nationale

Résumé

Quant à la géographie en tant que science, l'Union de la Transylvanie avec le Royaume de la Roumanie – la Grande Union du 1er Décembre 1918 – a une signification spéciale, résidant des préoccupations thématiques et éducatives de cette science, circonscrite, après l'Union à un territoire réuni comme superficie et évidemment avec un héritage géographique, culturel et socio-économique particulier. L'une des premières et des plus importantes mesures d'intégration dans le nouvel État roumain a été l'éducation au sein des universités. L'article présente le rôle joué par l'école de Cluj dans la diffusion des résultats obtenus dans d'autres centres universitaires du pays, comme Bucarest.

Mots clés : Grand Union, l'école géographique, Vâlsan, Martonne, Morariu, Cluj, Bucarest.

¹ Universitatea din București, Facultatea de Geografie, Departamentul de Geomorfologie, Pedologie, Geomatică. E-mail: florinagrecu@yahoo.com ; grecu@geo.unibuc.ro

Unirea Transilvaniei cu Regatul României de la 1 decembrie 1918 are pentru geografie o importanță specială atât pentru sistemul educațional cât și pentru cercetarea unui teritoriu vast, cu semnificație geografică și economico-socială speciale. Unirea provinciilor românești a fost exprimată de George Vâlsan în diferite lucrări, parte dintre ele fiind publicate în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj (LIGUC)*, înființat și organizat de Vâlsan. În prefața la vol. I (1922, apărut însă în 1924), Vâlsan trasează în linii mari obiectivele cercetării geografice asupra Transilvaniei române, astfel: *“ Scopul esențial al acestor publicațiuni este de a face cunoscută, din punct de vedere al geografiei moderne, România și îndeosebi partea României din Apusul Carpaților. Ne vom sili să ajungem la acest scop pe două căi: adunând alături de observațiunile culese pe teren, tot materialul de oarecare importanță geografică răspândit îndeosebi în cărți și periodice, și publicând lucrări asupra chestiunilor privitoare la geografia țării noastre ”* (Vâlsan 1924, pVIII). Analiza acestui text pune în evidență ceea ce de multe ori în zilele noastre se consideră a fi de mai mică importanță, dar care au fost și vor fi esențiale pentru un cercetător geograf, și anume culegerea informațiilor din teren, respectul față de înaintași și literatura de specialitate, inclusiv obligația de a folosi ce au scris înaintașii. Această expunere și trasare a priorităților în cercetarea geografică se face în contextul înființării învățământului geografic în limba română la Cluj. Se explică astfel atașamentul geografilor din Transilvania, în deceniile imediat următoare (parțial și mai târziu) pentru teme ce oglindesc realitatea geoistorică a Transilvaniei. Pentru Vâlsan formarea conștiinței naționale, punerea în valoare a potențelor geografiei în acest scop, a constituit o constantă în perioada transilvană a vieții sale (1919-1929). Prelegerea inaugurală a cursului de geografie este dedicată acestei idei. Pentru Vâlsan sentimentul de apartenență națională, care-l include și pe cel etnic, este *“misterios, subtil și puternic... Uneori îți vine să spui mai curând o “subconstiență”.*” O formă complexă cu mult subconștient dar care se alimentează cu elemente conștiente, asimilate până la prefacerea lor în părți integrate ale sufletului național *“(Opere alese p. 596, citat de Grecu în Geografia și conștiința națională, Academica anul II, noiembrie 1991). (Este ceea ce numim azi “mentalul geografic”, “spațiul mental”, spiritual (dezvoltat în această formă actuală tot de școala clujeană).*

Primul an universitar la Cluj se deschide chiar în 1919. Întemeietorul și organizatorul școlii geografice clujene, George Vâlsan, se remarcă ca unul dintre cei mai activi, cei mai destoinici și harnici printre universitarii clujeni, așa cum se consemnează în mărturiile vremii: *"Dintre profesorii chemați din Țara Veche, unii, ca geograful Vâlsan, au dezvoltat în Transilvania cea mai strălucită activitate"* (Onisifor Ghibu, 1939, p. 29 citat de Grigor Pop 2007), remarcându-se ca "una dintre cele mai luminoase minți ale culturii românești" (Victor Tufescu 1985, p. 6). **Efectele acestei activități nu s-au stins nici azi, datorită generațiilor care au urmat, în special celor pregătiți direct de George Vâlsan și Emmanuel de Martonne, sau celor formați la Universitatea din Cluj.**

Lecția inaugurală a cursului de geografie de la Universitatea din Cluj din 19 noiembrie 1919 este dedicată rolului pe care îl are geografia în formarea conștiinței naționale. Caracterul modern al geografiei este magistral redat însă cațiva ani mai târziu, în lecția inaugurală la deschiderea cursului său de la Catedra de Geografie fizică de la Universitatea din București din 23 ianuarie 1930, catedră înființată de George Vâlsan (titlul lecției, "Sensul geografiei moderne"). Prin organizarea învățământului geografic, inclusiv prin contribuția la legea învățământului, Vâlsan pune învățământul geografic în rosturile sale, cum afirma mai târziu Tiberiu Morariu.

Emmanuel de Martonne (1873-1955), autor a două teze de doctorat despre teritorii din România (*La Valachie* 1902 și *Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanie (Karpates méridionales)* 1907), a fost un susținător direct al Unirii Transilvaniei cu România atât prin cercetări geografice, istorice, demografice, etnice, cât și în calitate de secretar și membru în comisii la Conferința de pace de la Paris (1919). El a rămas până la moarte prieten al geografilor și al poporului român, susținând cu diverse ocazii aspirațiile acestora.

Tiberiu Morariu (1905-1982) este cel mai de seamă discipol al lui Vâlsan (1885-1935) și cel mai reprezentativ geograf al școlii clujene, remarcabilă personalitate a clasicilor geografiei românești. El a afirmat permanent rolul magiștrilor/profesorilor săi în instruirea și formarea sa profesională, recunoscând și mai târziu că.. *"un rol deosebit în formația mea științifică l-a avut Emm. de Martonne, un mare cunoscător al pământului românesc..., împreună cu profesorul George Vâlsan au pus bazele învățământului geografic la Universitatea din Cluj, în 1921"* (Tiberiu Morariu, 1979, Titluri

și lucrări 1928-1979, p. I). Prin funcțiile administrative și didactice, dar mai ales prin conducerea unui număr impresionant de teze de doctorat începând din 1947 ale cadrelor didactice și cercetătorilor din universități din întreaga țară (60 de teze, publicate 25 până în 1979), profesorul Morariu a contribuit direct la dezvoltarea învățământului în România "...Pot afirma, spune Tiberiu Morariu, că nu există centre universitare sau de cercetare din țară, unde să nu activeze un elev sau un doctorand de al meu" (*op. cit.*, p. VI).

Se remarcă în acest sens centrul universitar din București, nu numai prin număr (circa 25 până în 1979) ci și prin tematica de pionierat și permanent actuală, în domeniile:

- *geografie fizică* (în total 19 teze), din care
- 12 teze de *geomorfologie și pedologie*: Țara Lăpușului de Grigore Posea, Subcarpații dintre Gilort și Cerna Oltețului de Lucian Badea; Morfologia carstică de Bleahu Marcian; Formațiuni pedogenetice în Dobrogea Centrală și de Sud de Conea Ana; Depresiunea Brașov de Iancu Mihai; Munții Parâng de Iancu Silvia; Depresiunea Petroșani de Lupu Silvia; Masivul Bucegi de Velcea Valeria; Munții Semenic de Grigore Mihai; Piemontul Căndești de Paraschiv D.; Subcarpații Olteniei dintre Motru și Gilort de Roșu Alexandru;
- *sapte teze de climatologie și hidrologie*: Clima orașului București de Dumitrescu Elena; Lacurile din R.P.R. de Gâștescu Petre; Clima Olteniei deluroase de Neamu Gheorghe; Lacurile glaciare din Carpații Meridionali de Pișota Ion; Bazinul hidrografic al Crișului Repede de Posea Aurora; Hidrografia Munților Sebeș de Trușă Valer; Particularități morfometrice ale rețelei hidrografice din bazinul Ialomița de Zăvoianu Ion;
- *geografie umană/urbană* (trei teze – Orașul Sibiu de Caloianu Nicolae; Orașul Brașov de Panaite Ludmila; Geografia populației Dobrogei de Atena Herbst Rădoi);
- *geografie economică* (două teze- industria municipiului București de Herbst Constantin; Delta Dunării de Popovici Ioan);
- *geografie fizică și economică* (o teză-Țara Oașului de Ion Velcea).

Profesorul Grigore Posea dă acestei contribuții și o altă calitate de necontestat, spunând că "geografia românească a "suferit" și o puternică unificare" (Gr. Posea 2003, p. 29, *subl. n*). Fără Tiberiu Morariu geografia românească ar fi azi mai săracă în realizări, în plus continuitatea dintre

cercetările efectuate de înaintași și cele ulterioare, care de fapt asigură progresul, s-ar fi făcut cu mari lacune (F. Grecu 2003).

Doctoranzi ai Profesorului Tiberiu Morariu, educați în spiritul unei bune însușiri teoretice și practice a cunoștințelor geografice, al exigenței în respectarea adevărului științific, al dragostei de neam și țară, au fost și profesorii generației noastre față de care am avut și avem un adânc respect. Putem afirma că mare număr dintre geografii de mai târziu, mai ales din a doua jumătate a secolului trecut, datorează Profesorului Morariu reușitele și performanțele lor geografice.

Doctoranzi ai Universității din Cluj se regăsesc apoi la marile universități din țară devenind creatori de școală atât în București, cât și în Iași, Timișoara, Oradea, Suceava sau alte centre de învățământ și de cercetare.

Prin numărul specialiștilor din centrul universitar București care au susținut teza la Profesorul Tiberiu Morariu (25), prin activitatea și rolul lor în dezvoltarea științei geografice, Bucureștiul se detașează net, putând fi considerat o creație a Profesorului Tiberiu Morariu. Mult timp Bucureștiul a fost strâns legat de Cluj mai ales în domenii ale geografiei fizice.

S-a format și dezvoltat la Cluj un spirit, o atmosferă, o "magie" care ne-a vrăjit pe mulți dintre noi, legându-ne de geografia de la Cluj mai mult decât de oricare altă universitate din țară. Am simțit întotdeauna o apropiere sufletească de acest spirit nu numai prin apropierea locului copilăriei mele, dar mai ales prin îndrumarea dată cu multă căldură în cunoașterea geografiei Transilvaniei. Biblioteca facultății, laboratorul și biroul Profesorului Tiberiu Morariu îmi deveniseră obișnuință în cercetarea literaturii transilvane, necesară elaborării tezei mele de doctorat, iar simpozioanele au fost pentru mine adevărate școli de formare. Adaug aici și deschiderea către lumea științifică internațională realizată cu și prin colegii din Cluj.

Școala clujeană de geografie nu se rezumă la învățământul universitar. Ea include învățământul preuniversitar, care asigură de altfel funcționarea unui sistem de învățământ și educație bazat pe realitatea teritorială și cea istorică a Transilvaniei.

Prin tot ce s-a creat la Cluj de-a lungul timpului, școala clujeană ne-a demonstrat că geografia fizică se continuă în și cu geografia economică în care principalul liant este OMUL, geografia umană; ne-a demonstrat că asimilarea noului se bazează pe respectarea tradițiilor, respectarea

înaintașilor; ne-a demonstrat că spiritul și atitudinea academică sunt valori necuantificabile, nenegociabile și obligatorii în relațiile interumane și interuniversitare.

Iată de ce, pe scurt, sunt onorată pentru prezența mea la această **unică** aniversare, mulțumind pentru invitație. Transmit colegilor din acest centru universitar să aibă parte de aceleași aprecieri și peste veacuri. Este dovada că ceea ce dăinuie sunt realizările spirituale, contribuțiile noastre la modelarea Umanității.

Adăugând la aceste gânduri dragostea față de locurile natale transilvane, “mentalul geografic” sau “spațiul mental”, înțelegem mai bine spiritul transilvan al trăirii actului Marii Uniri, atașamentul meu față de tot ce înseamnă Transilvania, în care se include și înființarea învățământului geografic de la Cluj.

BIBLIOGRAFIE

- Grecu, Florina (2000), *Morariu Tiberiu*, în vol. *Geografi români*, Coord. Sorina Vlad, Editura Semne, pp. 236-243.
- Grecu, Florina (2000), *Vâlsan George*, în vol. *Geografi români*, Coord. Sorina Vlad, Editura Semne, pp. 394-401.
- Grecu, Florina (2003), *Profesorul Tiberiu Morariu și ideea de progres*, în vol. *Tiberiu Morariu. Magistrul școlii geografice clujene*, pp. 48-53.
- Grecu, Florina (2004), *George Vâlsan – Clasic al științei și culturii românești (21 ianuarie 1885 – 6 august 1935)*, în vol. *Volum omagial. George Vâlsan* Editura Universitară, București, pp. 12-18.
- Grecu, Florina (2018), *La Grande Union – la signification géographique pour la Roumanie*, *Analele Universității București, Géographie*, LXVII, pp. 5-8.
- de Martonne, Emm. (1985), *Lucrări geografice despre România*, sub îngrijirea V. Tufescu, Gh. Niculescu, Ș. Dragomirescu, Editura Academiei, București, 254 p.
- Morariu, Tiberiu (1979), *Titluri și lucrări 1928-1979*, Litografiat, Cluj-Napoca, 58 p., pp. I-XIX.
- Pop, P. Grigor (2007), *Școala geografică clujeană 1919-2007*, Presa Universitară Clujeană, 234 p.
- Posea, Gr. (1980), *Profesorul Tiberiu Morariu la a 75-a aniversare*, Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie, *Geografie*, t. XXVII, nr. 2, pp. 343-345.
- Posea, Gr. (2003), *Gânduri și amintiri despre profesorul Tiberiu Morariu*, în vol. *Tiberiu Morariu. Magistrul școlii geografice clujene*, Ed. Pompei Cocean, Presa Universitară Clujeană, pp. 29-32.
- Tufescu, V. (1985), *Centenar George Vâlsan*, Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie, *Geografie*, t. XXXII, pp. 3-7.

Universitatea Babeș-Bolyai (2003), *Tiberiu Morariu. Magistrul școlii geografice clujene*, Editor Pompei Cocean, Editura Presa Universitară Clujeană, 168 p.

Universitatea din București (2004), *Volum omagial. George Vâlsan*, Colegiu director Ielenicz Mihai, Grigore Mihail, Grecu Florina, Editura Universitară, București, 256 p.

a)

b)

Aspecte de la Centenar: a) – în Aula Universității Babeș-Bolyai;
b) – în curtea Facultății de Geografie la dezvelirea bustului Emm. de Martonne

Bustul lui Emm. de Martonne în fața Facultății de Geografie
(expus în 3 oct. 2019)

În an Centenar un gând de recunoștință Profesorului Tiberiu Morariu